

Krzysztof Chachaj

**PROFESOR STANISŁAW PTASZYCKI
HISTORYK, FILOLOG, ARCHIWISTA,
PREZES TOWARZYSTWA BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ
IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO W LUBLINIE**

**Professor Stanisław Ptaszycki – historian, philologist, archivist,
President of the Society of the Hieronim Łopaciński
Regional Public Library in Lublin**

**Профессор Станислав Пташицки – историк, филолог, архивист,
председатель Общества Публичной Библиотеки им. Херонима
Лопацинского в Люблине**

Życiorys

Stanisław Ptaszycki, syn Leona oraz Elżbiety z domu Roszczewskiej, urodził się 12 IV 1853 r. we wsi Kuzowo, w powiecie medyńskim guberni moskiewskiej. Pochodził z rodziny szlacheckiej herbu Łabędź, osiedlonej na Rusi Czerwonej, a od XIX w. na Wołyniu¹. W odręcznym curriculum vitae można znaleźć informację, że rodzina wywodziła się z Galicji, gdzie pradziad Jan był od 1789 r. łowczym sanocim². Żona S. Ptaszyckiego – Zofia Wyrzykowska (zm. w 1906 r.), była kierownikiem polskiej pensji żeńskiej w Petersburgu. Małżeństwo miało syna – Stanisława Jana (ur. w 1892 r.), który w okresie międzywojennym był konsulem RP w Rydze³. Młodszy brat Jan był profesorem matematyki na Uniwersytecie Petersburskim⁴.

Stanisław Ptaszycki rozpoczął edukację w Wilnie, tam w 1872 r. ukończył gimnazjum. Następnie został przyjęty na Wydział Medyczny Uniwersytetu Petersburskiego, jednak po kilku miesiącach ze względów zdrowotnych przerwał studia i wyjechał do matki na Podlasie. W 1873 r. ponownie rozpoczął studia, tym razem na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Petersburskiego⁵. Studia filologiczne odbył pod kierunkiem dwóch wybitnych sławistów – prof. W. Łamańskiego

---

¹ L. Białkowski, *Wspomnienia pośmiertne. Ś.p. Stanisław Ptaszycki*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1934, nr 2, s. 28–29.

² Curriculum vitae Stanisława Ptaszyckiego, Biblioteka Główna KUL, rkps 287, k. 2.

³ S. Konarski, *Ptaszycki Stanisław Ludwik*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław–Łódź 1986, s. 297. M. Trojanowska podaje informację, że był konsulem RP w Pile, zob. M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki*, w: *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 3, red. T. Radzik, J. Ziółek, Lublin 2009 s. 243.

⁴ *Ptaszycki Jan*, w: A. Kijas, *Polacy w Rosji od XVII wieku do 1917 roku: słownik biograficzny*, Poznań 2000 s. 288.

⁵ S. Konarski, dz. cyt., s. 294.

oraz prof. I. Sriezniewskiego. Za namową Łamańskiego zajął się badaniem literatury polskiej. Efektem tych badań była praca konkursowa nagrodzona przez Uniwersytet złotym medalem, stanowiąca analizę dzieła *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego* Mikołaja Reja⁶ oraz krytyczna recenzja pracy W.W. Markuszewa *Sledy ruskogo wlijanja na staropolskuju pismienność*⁷.

Po ukończeniu studiów w 1877 r. został asystentem w Katedrze Filologii Słowiańskiej, równocześnie będąc tłumaczem języka polskiego w rosyjskim Ministerstwie Sprawiedliwości.

W 1879 r. otrzymał uprawnienia do nauczania w szkolnictwie średnim i został lektorem języka rosyjskiego oraz wykładowcą literatury rosyjskiej w Seminarium Archidiecezjalnym w Petersburgu. Uczył też łaciny i języka rosyjskiego w gimnazjum Byczkowa, a później Gurewicza w Petersburgu⁸.

W 1884 r. otrzymał posadę metrykanta tzw. „Metryki Litewskiej”⁹, wywiezionej do Petersburga po trzecim rozbiore Polski. W trakcie pracy uporządkował materiały archiwalne oraz opracował inwentarz wydany w 1887 r. pt. *Opisanie knig i aktov Litevskej Metriki*. Opublikował też kilka prac dotyczących statutów litewskich, monografię genealogiczną rodziny Puzynów, a także komentarze i recenzje źródeł do dziejów Litwy. Zrecenzował również herbarze A. Bonieckiego i A. Wolffa.

W maju 1896 r. otrzymał veniam legendi (prawo do nauczania) i jako docent rozpoczął wykłady z historii literatury polskiej i proseminarium z języka polskiego na Uniwersytecie Petersburskim¹⁰. Był lektorem oraz wykładowcą języka i literatury rosyjskiej w Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej. Zajmował się również sprawami administracyjnymi, edukacyjnymi dwóch polskich szkół (męskiej i żeńskiej) działających w Petersburgu. Oprócz tego brał czynny udział w pracach komitetów organizacyjnych zjazdów (archeologicznego w Wilnie i Rydze) czy wystaw (podczas I Wszechrosyjskiej Wystawy Drukarstwa, organizował dział historyczny i sekcję drukarstwa polskiego i zasiadał w Komisji Ekspertów)¹¹.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, rozpoczął się nowy okres w życiu i działalności naukowej profesora. Rektor Akademii Duchownej w Petersburgu – ks. Idzi Radziszewski, powziął zamiar utworzenia w Lublinie Uniwersytetu Katolickiego. W lutym 1918 r. powstał Komitet Organizacyjny, który rozpoczął prace nad statutem powstającej uczelni, organizacją wydziałów, gromadzeniem kadry naukowej oraz księgozbioru do przyszłej biblioteki¹². W gronie pracowników naukowych powstającego uniwersytetu znalazł się również S. Ptaszycki. W czerwcu 1918 r. otrzymał nominację na profesora nauk pomocniczych historii, a w grudniu został mianowany dziekanem Wydziału Humanistycznego i dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej¹³. Na Uniwersytecie Lubelskim wykładał paleografię łacińską

⁶ Tamże.

⁷ M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki (12 kwietnia 1853 – 20 grudnia 1933)*, w: *Problemy historii i archiwistyki*, red. T. Mencil, Lublin 1986, s. 259.

⁸ W. Łopaciński, *Rys życia Stanisława Ptaszyckiego*, „Archeion”, t. 12 (1934), s. 31.

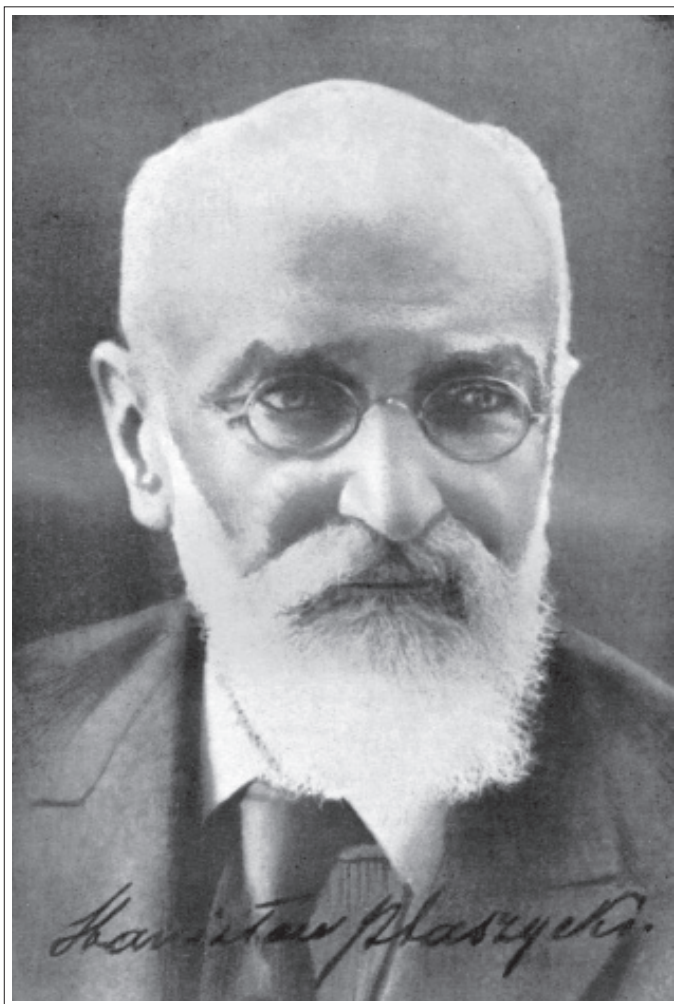
⁹ „Metryka litewska” to zbiór dokumentów sejmowych, sądowych, skarbowych i wojskowych prowadzonych przez kancelarię litewską. Zob. A. Rachuba, *Metryka litewska i jej dzieje*, „Mówią Wieki” R. 23, 1980, nr 8, s. 4–7.

¹⁰ S. Konarski, dz. cyt., s. 294.

¹¹ *Ptaszycki Stanisław Ludwik*, w: A. Kijas, dz. cyt., Poznań 2000 s. 289.

¹² G. Karolewicz, *Książd Idzi Radziszewski i jego dzieło – Katolicki Uniwersytet Lubelski*, Lublin 2000, s. 10.

¹³ M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki (12 kwietnia 1853 – 20 grudnia 1933)*, dz. cyt., s. 263.

Profesor Stanisław Ptaszycki
Źródło: „Pamiętnik Lubelski”, t. 2 (za lata 1931–1934), Lublin 1935, il. po s. 282.

i słowiańsko-ruską, chronologię, sfragistykę, gramatykę języka starosłowiańskiego oraz historię stosunków polsko-litewskich. Jako dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej aktywnie włączył się w gromadzenie zbiorów, sam przekazał do nich kilka tysięcy tomów z własnego księgozbioru.

Równocześnie z pracą dydaktyczno-naukową na Uniwersytecie, profesor godził obowiązki archiwisty. Od 1 XII 1918 r. objął bowiem funkcję dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie¹⁴. Dzięki jego staraniom Archiwum uzyskało część lokalu w budynkach powizytkowskich, a także szafy do przechowywania ksiąg i akt. Wspólnie z pracownikami uporządkował zespół archiwalny, opracował pomoce archiwalne. Jego koncepcja prowadzenia archiwum, doświadczenie i ogromne zaangażowanie sprawiły, że lubelskie Archiwum stało się prężnym ośrodkiem badań naukowych.

Po zaledwie kilku miesiącach pobytu w Lublinie Ptaszycki wyjechał do Wilna, gdzie brał udział w pracach nad organizacją Uniwersytetu Stefana Batorego¹⁵. Od 1 X 1919 r. prowadził tam wykłady z nauk pomocniczych historii¹⁶, a także był dziekanem Wydziału Filozoficznego¹⁷. Jednocześnie został dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Po kilku miesiącach pobytu w Wilnie, w wyniku ewakuacji przed frontem polsko-bolszewickim, powrócił do Lublina i do wykonywanych wcześniej obowiązków. Po zakończeniu działań wojennych, w październiku 1920 r. został powołany przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jako ekspert w sprawach archiwalnych i bibliotecznych do udziału w obradach konferencji pokojowej w Rydze. Przypisuje się mu autorstwo artykułu XI Traktatu ryskiego¹⁸. Po powrocie z Rygi ponownie objął funkcję dyrektora Archiwum w Lublinie. Największym osiągnięciem S. Ptaszyckiego w tym okresie było sprowadzenie z Wilna lubelskich akt grodzkich, miejskich i ziemskich (przeniesionych tam w 1887 r.). Oprócz intensywnej pracy w Archiwum, dyrektor prowadził również zajęcia na Uniwersytecie Lubelskim, a w latach 1921–1922 był jego wicerektorem oraz sędzią uniwersyteckim¹⁹.

W dniach 13 września – 31 października 1922 r. Ptaszycki wraz z grupą polskich historyków, uczestniczył w wyjeździe do Moskwy, gdzie brał udział jako rzeczoznawca w pracach Mieszanej Polsko-Radzieckiej Komisji Specjalnej w sprawie rewindykacji polskich zbiorów zagrabionych w czasie zaborów i przechowywanych w Rosyjskiej Bibliotece Publicznej²⁰. Na posiedzeniu plenarnym Komisji (14 października) wygłosił referat o Rosyjskiej Bibliotece Publicznej i prawie Polski do znajdujących się tam dokumentów z dawnej Biblioteki Załuskich²¹. Po

¹⁴ W. Łopaciński, dz. cyt., s. 37.

¹⁵ A. Wrzosek, *Wskrzeszenie Uniwersytetu Wileńskiego*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno 1929 s. 4.

¹⁶ J. Kolbuszowski, J. Oko, *Wydział humanistyczny USB 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu...*, s. 159.

¹⁷ A. Wrzosek, dz. cyt., s. 6.

¹⁸ M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki (12 kwietnia 1853–20 grudnia 1933)*, dz. cyt., s. 264.

¹⁹ *Ś.p. Stanisław Ptaszycki: wspomnienie*, „Pamiętnik Lubelski”, t. 2 (za lata 1931–1934, wyd. 1935), s. 284.

²⁰ W. Łopaciński, dz. cyt. s. 37.

²¹ Referat Eksperta Delegacji Polskiej prof. St. Ptaszyckiego („Rosyjska Biblioteka Publiczna, jako księgozbiór wartości o znaczeniu wszechświatowym”), w: *Dokumenty dotyczące akcji delegacji polskich w Komisjach Mieszanych Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie*, z. 8, Warszawa 1923, s. 159–163.

powrocie do kraju nadal zajmował się wypełnianiem obowiązków wykładowcy i dyrektora Archiwum w Lublinie. Szeroko także zajął się działalnością społeczną. W latach 1924–1927 był prezesem Komitetu Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie oraz członkiem Komisji Konserwatorskiej przy Urzędzie Wojewódzkim Lubelskim.

W ostatnim okresie życia S. Ptaszycki był związany z Warszawą. Po ośmiu latach aktywnej pracy naukowej oraz społecznej w Lublinie, przyjmując nominację (1 X 1926) na stanowisko Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych²², przeniósł się do stolicy. Mimo dojrzałego wieku wciąż był aktywny zawodowo. Organizował kursy archiwalne, wznowił działalność sekcji archiwalnej Towarzystwa Miłośników Historii w Warszawie, prowadził wizytacje podległych mu archiwów, a także brał udział w zjazdach (m.in. w II Zjeździe Bibliofilów Polskich w Warszawie, Zjeździe Historyków Polskich w Warszawie, Zjeździe im. J. Kochanowskiego w Krakowie). Uwieńczeniem jego pracy i pasji archiwisty było powołanie do życia fachowego czasopisma poświęconego sprawom archiwalnym pt. „Archeion”. Pierwszy tom ukazał się w 1927 r. Za życia profesora opracowano i wydano 10 numerów. W 1927 r. z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej Stanisława Ptaszyckiego²³, uchwałą Senatu Akademickiego Uniwersytetu Lubelskiego otrzymał on tytuł profesora honorowego²⁴. Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego podjęło uchwałę o nadaniu mu tytułu Członka Honorowego²⁵, zaś Towarzystwo Miłośników Historii w Warszawie zorganizowało 29 X 1927 r. uroczyste obchody²⁶.

Ptaszycki na własną prośbę 1 VII 1931 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł w Warszawie 20 XII 1933 r., został pochowany na cmentarzu w Bielsku Podlaskim²⁷.

Działalność badawcza i naukowa

Jak wspomniano wcześniej S. Ptaszycki już w trakcie studiów prowadził prace badawcze nad literaturą polską, które zintensyfikował po ukończeniu Uniwersytetu. Organizował coroczne wyjazdy do bibliotek i archiwów w Galicji, Królestwie Polskim, ale także do Austrii, Włoch, Niemiec, gdzie poszukiwał materiałów dotyczących historii literatury polskiej. Głównymi obszarami badawczymi Ptaszyckiego były: dzieje piśmiennictwa polskiego (głównie twórczość Mikołaja Raja, Łukasza Górnickiego, Macieja Strykowskiego), pieśń religijna, powieść okresu średniowiecza oraz obce wpływy na polskie piśmiennictwo XVI w. Zajmował się także historią Litwy, stosunkami polsko-litewskimi, genealogią rodów litewskich, naukami pomocniczymi historii (głównie paleografią, heraldyką, genealogią) oraz archiwistyką. Efektem jego prac naukowo-badawczych były, m.in. edycje krytyczne *Psalterza Dawidów* M. Reja, *Kazań świętokrzyskich* odnalezionych przez A. Brücknera w Petersburgu (Ptaszycki opracował podobizny tekstu i wydał w serii Wydawnictwa Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego),

²² W. Łopaciński, dz. cyt., s. 37; M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki (12 kwietnia 1853–20 grudnia 1933)*, dz. cyt., s. 264.

²³ *Prof. Stanisław Ptaszycki. 50-lecie działalności naukowej*, „Ziemia Lubelska” z dn. 29 X 1927, s. 2; *Prof. St. Ptaszycki a T-wo Przyjaciół Nauk w Lublinie*, tamże.

²⁴ S. Konarski, dz. cyt., s. 296.

²⁵ Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie (dalej: WBP), Dział Zbiorów Specjalnych (dalej: DZZS), Korespondencja Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie z lat 1907–1948 (dalej: Korespondencja TBP), rkps 2963, k. 154.

²⁶ *Jubileusz prof. St. Ptaszyckiego*, „Ziemia Lubelska” z dn. 23 X 1927, s. 4.

²⁷ M. Trojanowska, *Stanisław Ptaszycki w: Słownik...*, s. 243.

ponadto wydanie trzech zabytków piśmiennictwa polskiego XVI w: *Modlitewnika dla kobiet, O cnocie, Fortuny i cnoty różność*. S. Ptaszycki opracował także inwentarz dokumentów oraz ksiąg Metryki Litewskiej, latopisy ruskie i litewskie, tablice paleografii ruskiej XIV w., a także *Encyklopedię nauk pomocniczych historii i literatury polskiej*. Współpracował również przy wydaniu pamiątek Stanisława A. Poniatowskiego zachowanych w Archiwum Państwowym w Petersburgu (t. I wydano w 1915 r.). Spuściznę naukową profesora oszacowano na 135 publikacji²⁸.

Profesor Ptaszycki brał udział w organizowaniu działu historyczno-etnograficznego I Międzynarodowej Wystawy Kostiumów w Petersburgu, zjazdu historyków i filologów słowiańskich (wysunął postulat opracowania bibliografii słowianoznawczej). Był wiceprzewodniczącym zjazdu zorganizowanego dla uczczenia Mikołaja Reja w Krakowie²⁹. Na wystawie poświęconej Lwu Tołstojowi przygotował dział obejmujący tłumaczenia i polskie prace na temat tego pisarza. W 1911 r. był wiceprezesem I Wszechrosyjskiego Zjazdu Bibliotekarskiego w Petersburgu oraz członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej przy Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Petersburskiego (jako egzaminator z języka i historii literatury polskiej).

Aktywnie włączał się także w działalność wielu towarzystw naukowych. Był członkiem, m.in.: Towarzystwa Historycznego przy Uniwersytecie w Petersburgu (od 1890 r.), Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, Towarzystwa Naukowego w Wilnie, wice- oraz prezesem oddziału petersburskiego Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej, współzałożycielem i wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury w Petersburgu, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie, Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Współpracował ze znanymi osobami ze środowisk naukowych Krakowa, Lwowa, Warszawy, Poznania, m.in. Piotrem Chmielowskim, Oswaldem Balzerem, Antonim Prochaską, Ludwikiem Finklem, Tadeuszem Wojciechowskim, Wojciechem Kętrzyńskim czy Karolem Estreicherem³⁰.

Działalność społeczna

W trakcie pobytu w Petersburgu aktywnie uczestniczył w życiu tamtejszej Polonii. Był członkiem Stałej Komisji Rewizyjnej przy zarządzie kościoła św. Katarzyny. Z jej upoważnienia zajmował się polskimi szkołami: męską i żeńską, opracował program nauczania, dbał o sprawy administracyjne i lokalowe. W latach 1893–1896 był kierownikiem szkoły męskiej i wykładowcą literatury rosyjskiej w szkole żeńskiej, a także kuratorem taniej kuchni dla polskiej młodzieży³¹. Działał w Ognisku Polskim oraz w petersburskim oddziale Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej. Był wykładowcą na polskich wyższych kursach naukowych zorganizowanych przez Towarzystwo Miłośników Historii i Literatury. Upowszechniał wiedzę o nauce i kulturze polskiej w środowisku petersburskim, m.in. poprzez liczne publiczne prelekcje, publikacje prasowe, opracowania bibliograficzne polskich wydawnictw z różnych dziedzin (historii, literatury, językoznawstwa, etnografii), przez co zyskał wśród znajomych przydomek ambasadora nauki i kultury polskiej nad Nową³².

²⁸ H. Bachulska, *Bibliografia prac Stanisława Ptaszyckiego 1877–1934*, „Archeion” t. 12 (1934), s. 59–76.

²⁹ S. Konarski, dz. cyt., s. 295.

³⁰ W. Łopaciński, dz. cyt., s. 32.

³¹ A. Kijas, dz. cyt., s. 289.

³² Tamże, s. 291.

Działalność w Towarzystwie Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego

W momencie przyjazdu do Lublina prof. Ptaszycki niewątpliwie zetknął się z funkcjonującą już prężnie Biblioteką im. Łopacińskiego. Instytucją zarządzającą Biblioteką było wówczas Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego, w którego skład wchodziła ówczesna lubelska elita intelektualna (profesorowie, nauczyciele, sędziowie lekarze, przemysłowcy, ziemianie i in.). Powstało ono w 1907 r., „miało na celu zaopiekowanie się zbiorami profesora gimnazjum lubelskiego, stworzenie biblioteki jego imienia”³³. Towarzystwem kierował komitet złożony z siedmiu osób, jego członkowie byli wybierani co trzy lata na zebraniu ogólnym³⁴. Spośród członków komitetu wyłaniano corocznie prezesa, wiceprezesa, sekretarza i skarbnika. Na podstawie zachowanych dokumentów udało się ustalić, że Ptaszycki był członkiem Towarzystwa od 1919 r. Nie zachowały się dokładne informacje o dacie jego wstąpienia, ale potwierdza to zawarty w Protokole Zebrania Ogólnego Towarzystwa z dnia 25 III 1919 r. wpis informujący, że prof. S. Ptaszycki „złożył podziękowanie dla dr. Jaworowskiego za jego owocną i pełną poświęcenia pracę”³⁵, a także szereg odręcznych podpisów w księdze obecności, poczynawszy od Zebrania Ogólnego z dnia 25 III 1919 r.³⁶ Identyczne wpisy pojawiają się również na kolejnych zebraniach w latach 1919–1921, co świadczy o aktywnym uczestnictwie profesora w życiu Towarzystwa. Wyjazd z Lublina spowodowany pracą w Komisji Rewindykacyjnej był przyczyną absencji na zebraniach Towarzystwa w 1922 r. Podpis profesora pojawił się ponownie na listach obecności dopiero w latach 1923–1926.

Od 1924 r. prof. S. Ptaszycki pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego. Fakt ten jest udokumentowany pismami zachowanymi w dokumentacji Towarzystwa. Są to, m.in.: pismo Towarzystwa Naukowego w Warszawie z dn. 9 V 1924 r., potwierdzenie odbioru wypożyczonych przez Bibliotekę im. Łopacińskiego broszur Ściegiennego z odręczną notatką: „zachować jako dowód wypożyczenia S. Ptaszycki”³⁷, pismo z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 VI 1924 r. w sprawie przyznania Towarzystwu zasiłku w kwocie 1000 zł³⁸ czy pismo od Wojewody Lubelskiego do Prezesa Zarządu Biblioteki prof. S. Ptaszyckiego z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie powołania Okręgowej Komisji Konserwatorskiej w Lublinie oraz podania nazwiska przedstawiciela zarządu tej komisji³⁹. Decyzją Zarządu Towarzystwa jego przedstawicielem w Komisji Konserwatorskiej został prof. Stanisław Ptaszycki⁴⁰. W piśmie z 27 V 1926 r. do Starosty Lubelskiego znajdujemy formalne potwierdzenie składu Komitetu Towarzystwa Biblioteki Publicznej wybranego na Walnym

³³ M. Gawarecka, *Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego*, w: *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*, red. T. Jeziorski i in., Lublin 1977, s. 9.

³⁴ *Ustawa Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, Lublin 1907, s. 7.

³⁵ WBP, DZZS, Księga protokołów posiedzeń organizacyjnych Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie od 26 V 1907 do 3 IV 1921 r., rkps 2961, k. 220.

³⁶ WBP, DZZS, Lista obecności na zebraniach ogólnych Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie od 26 V 1907 r. do 21 II 1933 r., rkps 2961, k. 459.

³⁷ WBP, DZZS, Korespondencja TBP, rkps 2963, k. 399.

³⁸ Tamże, k. 404.

³⁹ Tamże, k. 427.

⁴⁰ Tamże, k. 67.

Zgromadzeniu członków, odbytym 16 V 1926 r.⁴¹ Zarząd stanowili: prezes – prof. Stanisław Ptaszycki, wiceprezes – prof. Henryk Jakubanis, sekretarz – dr Kazimierz Jaczewski, skarbnik – Tadeusz Rojowski. Tak więc prof. Ptaszycki został wybrany na kolejną kadencję jako prezes Zarządu. Na podstawie przytaczanych dokumentów można również pokrótce scharakteryzować działalność prof. Ptaszyckiego jako prezesa. Wynika z nich, że sprawował on większość (poza bezpośrednim udostępnianiem) obowiązków związanych z działalnością Biblioteki. Oprócz pozyskiwania środków finansowych na działalność Książnicy, podejmował decyzje o możliwości i okresie wypożyczenia materiałów bibliotecznych poza Bibliotekę zainteresowanym osobom lub instytucjom, opiniował kwerendy oraz prowadził korespondencję⁴². Zgodnie z ustawą Biblioteki podlegało mu również zarządzanie majątkiem oraz budżetem Towarzystwa, w jego kompetencjach leżało ponadto mianowanie dyrektora i zatrudnianie bibliotekarzy, ustalanie wysokości lub ewentualne zwalnianie z opłat za wypożyczanie do domu zbiorów Biblioteki⁴³.

Kadencję prezesa Towarzystwa S. Ptaszycki zakończył w 1927 r.⁴⁴ Było to spowodowane jego nominacją na stanowisko Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych i wyjazdem do Warszawy. Na przełomie lipca i sierpnia 1927 r. na zebraniu ogólnym członków wyłoniono nowy Zarząd Towarzystwa, w którym prezesem został jego dotychczasowy wiceprezes – prof. Henryk Jakubanis⁴⁵.

Stanisław Ptaszycki był tytanem pracy zarówno na polu nauki, bibliotekarstwa, jak i archiwistyki. Pozostawił po sobie bogatą spuściznę naukową, a także dzieła materialne w postaci lubelskiego archiwum, darów przekazanych bibliotekom oraz funkcjonującego do dziś specjalistycznego czasopisma „Archeion”. Wielki społecznik i patriota zaskarbił sobie serca uczniów oraz współpracowników, o czym świadczą cytowane w biogramach i zawarte w dokumentach źródłowych gratulacje, życzenia i wyrazy sympatii, a także tytuły honorowe nadane przez Uniwersytet Lubelski oraz towarzystwa naukowe, do których należał. Za swoją działalność został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Papieskiego Orderu św. Grzegorza (1920), Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1927), Medalem X-lecia Odzyskania Niepodległości (1928) oraz Złotym Krzyżem Zasługi (1933).

⁴¹ Tamże, k. 96.

⁴² Tamże, k. 477, 478, 487.

⁴³ *Ustawa Towarzystwa Biblioteki...*, s. 7–8.

⁴⁴ WBP, DZZS, Umowa pomiędzy Towarzystwem Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, a miastem Lublin, rkps 2961, k. 492–494. W umowie tej, zawartej w 1927 r. w sprawie prowadzenia i utrzymania Biblioteki, nazwisko S. Ptaszyckiego pojawia się jeszcze jako prezesa Towarzystwa.

⁴⁵ WBP, DZZS, Korespondencja TBP, rkps 2963, k. 148.

Summary

This article is dedicated to Stanisław Ptaszycki (1853–1933) – philologist, historian, distinguished Director of the National Archives in Lublin, Professor at the University of Lublin and President of the Society of the Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin. The text outlines his life and activities, characterised by diligence, commitment and dedication to matters of importance to the world of science and culture. The long-standing activeness of Professor Ptaszycki in many fields of research resulted in a range of significant achievements and contributed to the development of key institutions in Lublin.

Резюме

Статья посвящается Станиславу Пташицкому (1853–1933) – филологу, историку, заслуженному директору Государственного Архива в Люблине, профессору Люблинского Университета, а также председателю Общества Публичной Библиотеки им. Херонима Лопацинского в Люблине. Статья приближает его жизнь и деятельность. Многолетняя и многоаспектная, плодотворная исследовательская деятельность Пташицкого внесла вклад в развитие важнейших институций в Люблине.